

цією метою під час офіційного візиту Президента Польщі до Києва в травні 1997 р. була підписана Спільна заява президентів України і Республіки Польща Л.Кучми і О.Квасневського "До порозуміння і єднання". У цьому документі висловлюється "спільне прагнення до остаточного подолання складної українсько-польської історичної спадщини і заради того, щоб тіні минулого не затмарювали сьогоденні дружніх і партнерських відносин між обома країнами й народами"¹⁶. Ця заява двох президентів дає свої результати. У липні 2003 р. президенти України і Польщі "склали іспит" з політичної мужності та відповідальності – підписали Спільну заяву "Примирення – в 60-у річницю трагічних подій на Волині".

У пам'яті українців і поляків роз'ятраєною раною ще залишається трагедія, яка сталася у 1943–1944 рр. на Волині, Холмщині, Східній Галичині. Її образ пов'язаний зі складними долями повоєнного покоління обох народів. У документі підкреслюється, що "ми не можемо змінити цієї історії, ані її заперечити. Не можемо її замовчати, ані виправдати. Натомість, ми повинні знайти в собі відвагу сприйняти правду, щоб злочин назвати злочином, оскільки лише на повазі до правди можна будувати майбутнє"¹⁷.

Президенти України і Республіки Польща віддали найглибшу пошану жертвам кривавих братовбивчих конфліктів, а також висловили співчуття їхнім родинам, закликали продовжити спільний пошук історичної істини про трагедію на Волині. "Ми вважаємо, наголошується в Спільній заяві, – що конфлікти минулого не можуть перекреслити те, що протягом століть поєднало Україну й Польщу. З цього місця, трагічно вписаного в історію обох народів, ми звертаємося із закликом зробити ще тіснішими зв'язки, які нас поєднують, усвідомлюючи, що кожен, хто ці зв'язки намагається розірвати, діє не тільки проти іншого народу, але також і проти власного"¹⁸.

Зближенню двох народів і водночас їхньому входженню в об'єднану Європу сприяла урочиста інавгурація Європейського колегіуму українських та польських

університетів у Любліні 8 жовтня 2003 р. Виступаючи з цієї нагоди, Л.Кучма наголосив, що відкриттям колегіуму створюється якісно нова модель відносин та взаємодії між молодими поколіннями українців і поляків. Спільними зусиллями обидва народи випусують ще одну сторінку в літопис українсько-польського партнерства. Віднини його активно розвиватиме і студентська молодь обох країн, будуючи одночасно своє власне майбутнє. Президент Республіки Польща Олександр Квасневський, у свою чергу, зазначив, що Європейський колегіум має стати вагомим чинником у процесі євроінтеграційних прагнень України і Польщі. На його глибоке переконання, співпраця на культурному рівні є сильнішою "за існування кордонів, віз та паспортів"¹⁹.

Таким чином, можна констатувати стабільний і прогресивний характер українсько-польських відносин на сучасному етапі. Україна і Польща – стратегічні партнери, держави-сусіди, зацікавлені у взаємній співпраці, збереженні в регіоні стабільності і співробітництва. Виваженість, толерантність та історична достовірність по обидва боки кордону мають бути елементами нашого подальшого діалогу.

¹ Україна на міжнародній арені. 36. док. і мат. (1991–1995 рр.). – К., 1998. – Кн. 2. – С. 467. ² Литвин В.М. Зовнішня політика незалежної України // Нариси з історії дипломатії України. – К., 2002. – С. 691–692. ³ Урядовий кур'єр. – 2003. – 27 верес. ⁴ Там само. – 1 серп. ⁵ Там само. – 25 черв. ⁶ Там само. – 3 лип. ⁷ Там само. ⁸ Васильєва-Чекаленко Л.Д. Україна в міжнародних відносинах (1944–1996 рр.). – К., 1998. – С. 117. ⁹ Урядовий кур'єр. – 1996. – 31 груд. ¹⁰ Бойко Л. Українсько-польські відносини у новому контексті // Урядовий кур'єр. – 2003. – 26 черв. ¹¹ Урядовий кур'єр. – 2003. – 25 черв. ¹² Деркач О., Коберський Л. Українсько-польський батальйон: історія і сучасність. (Нарис). – Л., 2001. – С. 7. ¹³ Лишко В. Наукові зв'язки України та Польщі // Україна-Польща: історія і сучасність. – К., 2003. – Ч. 2. – С. 7-9; ¹⁴ Skaradzinski B. Bialorusini, Litwini, Ukraincy. – Bialystok, 1990. – S. 10; ¹⁵ Бойко Л. Широке поле для співпраці // Урядовий кур'єр. – 2003. – 25 черв. ¹⁶ Спільна заява Президентів України і Республіки Польща "До порозуміння і єднання" // Урядовий кур'єр. – 1997. – 24 трав. ¹⁷ Там само. ¹⁸ Там само. – 2003. – 15 лип. ¹⁹ Там само. – 2003. – 9 жовт.

Надійшла до редколегії 06.05.2003

О.М.Березовський, асп.

УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛУ "УКРАЇНА" 1907 РОКУ

Проаналізовано умови, у яких існував журнал "Україна" та з'ясовано його місце в національному русі.

The author analyses the problem of existence of journal "Ukraine" and shows its place in development of national movement.

Вагому роль у громадсько-політичному та духовно-культурному житті української нації відіграли періодичні видання. Національна преса не тільки фіксувала історичний час, а й відображала інтереси українського народу, виконуючи роль громадської та політичної трибуни. Саме тому в Російській імперії на початку ХХ ст. царський уряд не дозволяв україномовній пресі повноцінно функціонувати. Ґрунтовне вивчення діяльності окремих національних періодичних видань сприятиме об'єктивному відтворенню історії української преси. Мета нашого дослідження полягає у вивченні та з'ясуванні умов та особливостей діяльності журналу "Україна", що виходив у Києві протягом 1907 р. Для досягнення поставлених цілей визначено такі головні завдання: проаналізувати суспільно-політичні умови, у яких функціонував журнал; висвітлити проблематику та тематичний зміст періодичного видання; з'ясувати роль журналу "Україна" в розвитку національного руху.

Серед низки досліджень з цієї проблематики слід виділити останні наукові розвідки О.В.Лисенка, Ф.О.Самойлова, у яких автори проаналізували суспільно-політичні умови функціонування національних періодичних видань у період революційних подій 1905–1907 рр.¹ Розширення проблематики історичних досліджень при-

звело до появи праць, присвячених виключно історії національних періодичних видань. Дослідник І.Крупський у контексті загальних закономірностей розвитку української журналістики також звернув увагу на діяльність та роль журналу "Україна"². Це дослідження доповнює колективна монографія В.Гутковського, І.Крупського, П.Федоришина "Українська журналістика Наддніпрянщини (друга половина ХІХ ст. – 1920): генезис, проблематика виступів, державотворча функція". Ця праця є однією з найповніших з історії національної преси Наддніпрянської України за масштабом охоплення фактологічного матеріалу та залучення архівних джерел. Автори приділили значну увагу організації видання, також охарактеризували редакційний колектив "України"³. Однак спеціальних праць, присвячених виключно діяльності і ролі журналу "Україна" немає.

Революційні події в Російській імперії 1905–1907 рр. створили більш сприятливі, порівняно з попереднім часом, умови для заснування україномовних періодичних видань на Наддніпрянщині. Під час короткого демократичного періоду між оприлюдненням маніфесту 17 жовтня 1905 р. та розгоном ІІ Думи у червні 1907 р., царський уряд змушений був лавірувати та піти на деякі поступки. Саме цей період в історії української преси заслуговує на

особливу увагу. У Наддніпрянській Україні в цей час вишло 20 українських газет та журналів. Однак ні маніфест 17 жовтня, ні тимчасові правила про друк не скасували заборони 1876 р., тому губернатори, яким надавали право видавати свідоцтво, неохоче підтримували проекти українських газет і журналів. Внаслідок цього велику кількість україномовних видань світ так і не побачив.

За таких умов, значною подією стала поява у листопаді 1905 р. першої української газети в Наддніпрянській Україні "Хлібороб", що почала виходити в Лубнах. Хоча часопис майже через місяць було заборонено, однак він проклав шлях для виникнення інших періодичних органів. Українська інтелігенція, окрилена успіхом першої української газети, активніше намагалася дістати дозволу на видання часописів на рідній мові. Наприкінці грудня 1905 р. у Полтаві почав виходити тижневик "Рідний край", а в Києві перша щоденна газета "Громадська думка".

Після проголошених указів 24 листопада 1905 р. про відміну попередньої цензури для періодичних видань та 26 квітня 1906 р. "Про скасування й обмеження малоросійського друкованого слова" українське друковане слово отримало бажану свободу. Однак адміністративні утиски, обмеження, переслідування україномовної періодики повністю не припинилися. Досить було найменшої підозри про "українофільство", щоб навіть лояльні до уряду українські періодичні видання підлягали арештам та конфіскації. Гонім зазнавали редактори, видавці, автори публікацій, які працювали в редакціях українських періодичних органів. Багатьох з них було ув'язнено, звільнено з роботи. Таким чином, головною причиною короткотривалого життя періодичних видань на українській мові була антиукраїнська цензурна політика царського уряду.

Проте на шляху становлення української преси ставали не тільки перепони з боку офіційної влади, деякі українські видання впади через брак сил, "вмерли власною смертю"⁴. Пригнічена українська преса, пробувши довгий час під забороною, не могла відразу ж міцно стати на ноги⁵. Окрім утисків уряду причиною закриття видань був і брак передплатників. Відсутність широкого кола свідомих українських читачів пояснювалася малочисельною українською інтелігенцією, малограмотністю українського сільського та міського населення⁶.

Найбільшого розвою у досліджуваній період українська преса досягла у 1906 р., протягом якого у Києві видавалися газети "Громадська думка", "Рада", "Боротьба", журнали "Нова громада", "Українське бджільництво", "Шершень". У Катеринославі виходили газети "Запоріжжя", "Добра порада"; в Одесі – газети "Вісті", "Народна справа"; у Харкові – газета "Слобожанщина", "Порада"; у Полтаві – журнал "Рідний край"; у Могилеві-Подільському – газета "Світова зірниця" (з місячним додатком "Читайте діти!"); у Хотині – журнал "Хата". Усього ж того року світ побачили 16 періодичних видань українською мовою.

3 липня 1907 р. у Російській імперії запанувала реакція, розпочався відвертий наступ на україномовну пресу. Головне управління зі справ друку затвердило циркуляр, у якому проголошувалася заборона друку публікацій, що пропагують вороже ставлення до уряду⁷. Згідно із секретним циркуляром, проголошеним 27 січня 1907 р., місцевим чиновникам на пошті наказували вилучати всі україномовні видання, які передплачувало українське населення⁸. Саме тому українська преса в Наддніпрянській Україні на 1907 р. була представлена лише трьома виданнями, що виходили у 1906 р.: щоденна газета "Рада" у Києві, "Рідний край" у Полтаві та "Світова зірниця" у Могилеві-Подільському. У 1907 р. у

Києві були започатковані нові періодичні органи: "Слово", "Україна", перенесено зі Львова видання "Літературно-наукового вістника". Загалом кількість українських періодичних видань зменшилася до семи. Отже, журнал "Україна" розпочав свою діяльність у період зародження та становлення україномовної преси, що виявив велику скруту існування українських видань: постійні переслідування україномовних періодичних органів, їхніх редакторів та видавців, а також читачів та передплатників царською адміністрацією.

У 1905–1906 рр. продовжувала виходити "Киевская старина", дотримуючись своєї старої програми і традицій. У нових умовах журнал виглядав дещо архаїчним. Стара київська "Громада", вже ослаблена на той час, хотіла зняти із себе видання цього журналу, намагачись об'єднати "Киевскую старину" із "Записками НТШ" у Львові. Однак цей проект не знайшов підтримки. Видавати журнал українською мовою "Громада" не наважилася, бо для багатьох членів і співробітників нелегко було відразу перейти на українську мову. Побоявалися також загубити читачів та передплатників, яких було близько трьохсот⁹. Редакція "Киевской Старини" розуміла, що український історичний журнал має бути українським не лише за змістом, але і за мовою, тому в жовтневому номері за 1906 р., надаючи оголошення про передплату на 1907 р., редакція повідомляла, що з наступного року журнал виходитиме українською мовою, а також зауважувала, що "попередня назва його (журналу) видається такою, що не зовсім відповідає змісту, тому ми вирішуємо змінити цю назву, розширити її межі і в просторі, і в часі, і даємо ім'я нашому виданню "Україна"¹⁰. Так припинив існування журнал "Киевская старина", що виходив протягом 25 років.

Таким чином, Стара Київська "Громада", яка видавала часопис, вирішила на ювілейному році припинити видання місячника, передавши свої повноваження щомісячному науково-популярному журналу "Україна". Про свою спадкоємність журнал "Україна" зазначав уже в першому номері: "Починаючи нове діло – видання журналу "Україна" – почуваємо на собі обов'язок поперед усього виявити наші думки про найголовніші принципи, яких журнал наш буде держатися, та про той зв'язок, який зводить в одну лінію журнал "Україна" із журналом "Киевская старина", на заміну котрого "Україна" тепер виступає"¹¹. У редакційній статті першого номеру видання підкреслювалося: "Ми хочемо залишити "Україну", як була "Киевская старина", органом науковим, поширивши тільки зміст його, не обмежуючи історією минулого, а розглядаючи критично і всі сучасні події в біжучих хвилях суспільного життя" та надати йому "більш національний характер"¹². Громадська позиція редакції журналу відповідала загальній тенденції національного руху української інтелігенції цього періоду, характерною особливістю якого була орієнтація на пробудження національного "Я" в широких верствах українського народу, одним з головних чинників якого була й українська література та національна періодика.

15 грудня 1906 р. Київський губернатор видав дозвіл В.П.Науменку на видання в Києві українського щомісячного журналу "Україна". Згідно з програмою часопису в ньому передбачалося функціонування двох відділів: наукового та літературно-публіцистичного. У науковій частині друкувалися дослідження, замітки, присвячені українській історії, літературі, етнографії, суспільному життю. Також публікувалися цінні історичні документи, спогади, щоденники, некрологи, описи пам'яток української старовини. У літературно-публіцистичному відділі розміщувалися статті з проблем сучасного життя, української белетристики, історичні праці та ін.¹³. Поряд з цим друкували-

ся огляди нових книжок та журналів, бібліографічні відомості про нові видання, у яких писалося про минуле та сучасне життя України. Певна увага приділялася також публікації заміток про народні звичаї, давні пісні, думи, легенди, казки. Досить частими були статті до ювілеїв видатних діячів культури. Значну кількість статей присвячено життю, діяльності та пам'яті Т.Шевченка, зокрема, певний інтерес викликають розвідки О.Русова¹⁴, І.Любові¹⁵, В.Данилова¹⁶, Я.Забіли¹⁷ та ін.¹⁸.

Редактором-видавцем був В.П.Науменко, який намагався продовжити традиції "Киевской старини" без певної політичної програми. Із журналом співпрацювали І.Нечуй-Левицький, І.Стешенко, О.Русов, В.Доманицький. Усі матеріали друкувалися переважно українською мовою, проте деякі статті друкувалися російською мовою. С.Петлюра та Д.Дорошенко вели рубрику "З українського життя"¹⁹, де помітне місце зайняли матеріали, пов'язані з розвитком рідної мови, літератури, школи, освіти, науки, громадсько-культурного життя. Обсяг журналу становив 10–12 аркушів, видавався у друкарні Н.Т.Корчак-Новицького в Києві.

У літературно-публіцистичному відділі, крім української белетристики, подавалися статті, нотатки з проблем сучасного життя України, літературно-історичні дослідження І.Нечуя-Левицького, І.Стешенка, О.Русова, художні твори І.Франка. Публікацією художніх творів журнал намагався піднести дух нації, вплинути на літературний процес. Друкувалися рецензії, відгуки на вихід книг, оригінальних художніх творів. Так, на сторінках журналу були поміщені рецензії на книги, які висвітлювали актуальні питання для українського народу: Б.Грінченка "Народні вчителі і українська школа", "Тяжким шляхом"²⁰; М.Грушевського "Освобождение России и украинский вопрос", "Единство или роспадение России", "Национальный вопрос и ее автономия"²¹ та ін.

Протягом свого існування журнал опублікував низку історичних розвідок з української історії, що мали сприяти пробудженню у широких мас своєї національної гідності. Слід виділити статті: В.Барвінського "Очерк изъ истории общественного быта старой Малороссии"²², У Радецького "Кіевская духовная семинария въ первой половине XIX вв."²³. З низкою історичних статей виступив А.Яковлев: "Бунтъ черкасцев и каневцевъ въ 1536 году", "З історії реєстрації українських козаків у першій половині XVI ст." та ін.²⁴.

Поряд із працями на історичні теми велике місце надавалося різноманітним етнографічним розвідкам. Звертають увагу фольклорно-етнографічні розвідки В.Даниліва "Додатки до огляду українських лубянських співаників та малюнків"²⁵, "Порівняння смерті і весілля в українських погрібних голосіннях"²⁶, Е.Ткаченко-Петренка "Думи въ изданіяхъ и изследованіяхъ"²⁷.

Важливим питанням, яке висвітлював журнал "Україна", було питання мови. Українська мова розглядалася як один із найбільш переконливих доказів своєрідності, сили і перспектив української нації. У журналі з'являються наукові студії, у яких порушувалися важливі теоретичні мовні питання. Теоретичні студії були покликані обґрунтувати неповторність і самостійний характер української мови, яка має свою давню історію. Також журнал намагався дати відсіч тим, хто стверджував про "вторинність" української мови, придатної лише для "домашнього вжитку". Так, яскравим прикладом є стаття "Науковий аналіз проф. Т.Флоринського", у якій автор наводить переконливі факти й аргументи на користь української мови²⁸.

Про розвиток української літературної мови йдеться у ґрунтовній праці І.Нечуя-Левицького "Сьогочасна часописна мова на Україні"²⁹, також у розвідках М.Пачовського "Літературна мова на Україні"³⁰,

В.Доманицького "Українська література в 1906 р."³¹, М.Сумцова "Історичні зразки українського літературного єднання"³². Дбаючи про розвиток української мови, редакція "України" своїм передплатникам взялася розсилати разом із журналом "Український словарь", однак повністю реалізувати проект так і не вдалося.

Чимало місця журнал відводив питанню розвитку української преси, як важливого боку духовного життя нації. І хоча "Україна" не набула всеохоплюючого, всеукраїнського статусу, що його мали "Літературно-науковий вістник", "Рада", журнал мав своє коло прихильників, особливо в містах України, де швидко зростала національна українська інтелігенція. "Україна" високо оцінювала тогочасну пресу, зокрема такі видання, як "Громадська думка", "Рада", "Рідний край", "Нова громада"³³. Журнал робив огляд україномовних періодичних видань не тільки на теренах Російської імперії, а й у Галичині, Буковині, Америці.

Убачаючи в українському театральному мистецтві найбільший прояв українського духу, усвідомлюючи, що кращі українські п'єси мають більший вплив на українців, ніж окремі наукові трактати, "Україна" вміщувала на своїх шпальтах значну кількість матеріалів з історії театру. Д.Дорошенко на сторінках журналу визнає велике значення українського театру: "Українська сцена довгий час була єдиним місцем, де лунало українське слово перед широким світом, виявлялася національна українська творчість"³⁴. Велику увагу українській драмі на сторінках "України" приділив відомий літературознавець, письменник, громадський діяч І.М.Стешенко. Протягом 1907 р. він виступив із циклом статей "Історія української драми", у якій ґрунтовно проаналізував стан драми, її місце в житті українства та зазначив проблеми української драми³⁵.

Особливий інтерес становить також фундаментальне дослідження Л.Старицької-Черняхівської, у якому подано аналіз питань розвитку українського театру за останні двадцять п'ять років³⁶. Це дослідження можна сміливо назвати однією з основних робіт з вивчення не тільки історії українського театру, але й узагалі внеском митців у справу відродження національної гідності і самосвідомості нашого народу.

Інтереси журналу "Україна" не обмежувалися проблемами українців, що проживали в Російській імперії. Редакція чимало уваги приділяла матеріалам про життя в Галичині, Буковині, Закарпатті, що розглядалися як органічна частина України. Серед низки матеріалів про життя українців за межами російської імперії викликають інтерес статті Д.Дорошенка "Австрійська Україна в 1906 р."³⁷, С.Петлюри "Політичні партії в Галичині"³⁸, "З життя Австрійської України"³⁹.

"Україна" виходила впродовж усього 1907 р. На жаль, великою популярністю вона не користувалася, тому редакція повідомила своїх читачів, що закінчує видання журналу: "Редакція "України" цим номером поки-що кінчає видання журналу, сподіваючись на те, що діло видавництва наукового українського органу візьме на себе спеціальна наукова інституція – Київське наукове українське товариство. Ми не помилилися у своїй думці, бо товариство постановило розпочати якомога швидше видання свого наукового органу"⁴⁰. Так, з 1908 р. замість "України" почав виходити журнал "Записки Українського наукового товариства в Києві".

Загалом, широкогошого висвітлення в журналі набули найактуальніші для українства питання розвитку рідної мови, літератури, освіти, театру, української історії, етнографії, тогочасні проблеми суспільно-політичного життя українців. Варто відзначити ще одну історично важливу рису журналу – боротьбу за консолідацію української нації, що виявилася в публікаціях про

життя українців не тільки Наддніпрянщини, а й Галичини, Буковини. Журнал "Україна" відіграв значну роль у національному русі, залишаючись протягом 1907 р. з небагатьма іншими україномовними періодичними виданнями Наддніпрянської України на захисті інтересів українського народу. "Україна" стала продовжувачем літературно-наукових традицій "Киевской старини". Таким чином, журнал став перехідною ланкою українських літературних та наукових сил на нові шляхи. Хоча журнал не набув великої популярності, однак не підлягає сумніву велике значення цього видання у підвищенні національної свідомості українського народу, адже навіть слово "Україна", заборонене після 1876 р., видавалося для декого новиною.

¹ Лисенко О.В. Українська видавнича справа // "Українське питання" в Російській імперії (кін. XIX ст. – поч. XX ст.). – К., 1999. – Ч. 2. – С. 76–109; Самойлов Ф.О. Шляхом національного відродження: українська преса у 1905–1907 рр. // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 1993. – С. 123–128. ² Крупський І.В. Національно-патріотична журналістика України (друга половина XIX ст. – перша чверть XX ст.). – Львів, 1995. ³ Гутковський В., Крупський І., Федоришин П. Українська журналістика Наддніпрянщини (друга половина III ст. – 1920 р.): генезис, проблематика виступів, державотворча функція. – Львів, 2001. ⁴ Залізняка М. Російська Україна і її відроджені. – Львів, 1910. – С. 36. ⁵ Доманицький В. Українська преса в 1906 р. // Україна. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 48–65. ⁶ Иванов А.М. Из истории украинской прессы 1905–1907 гг. // Известия АН СССР. – 1946. – Т. 3. – № 2. – С. 159–174. ⁷ Центральний державний історичний архів України у Києві (далі ЦДІА України). – Ф. 295, оп. 1, спр. 2, арк. 46. ⁸ ЦДІА України. – Ф. 1439, оп. 1, арк. 21. ⁹ Животко А. Історія української преси. – К., 1999. – С. 213. ¹⁰ Объявление о подписки на 1907-й год // Киевская Старина. – 1906. – № 10. – С. 111. ¹¹ Од редакції // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – С. I–IV. ¹² Там само. ¹³ ЦДІА України в Києві. – Ф. 285, оп. 1, спр. 28, арк. 1. ¹⁴ Русов О. Споми́ни про пражське видання "Кобзаря" // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 125–136. ¹⁵ Любов І. Автографи Шевченка в Московському Румянцевському музеї // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 180–186. ¹⁶ Данилюв В. "Лілея" Шевченка і "Ліліе" Эрбена // Україна. – 1907. – Т. 2. – Кн. 5. – С. 180–189. ¹⁷ Забіла Я.П. Автографи і нові твори Т.Г.Шевченка, знайдені в архіві Департамента Поліції // Україна. – 1907. – Т. 3. – Кн. 7–8. – С. 1–19. ¹⁸ В. Н. До упорядкування могили Т. Шевченка // Україна. – 1907. – Т. 4. – Кн. 9. – С. 42–43; Т-ський М. Т.Г.Шевченко

и замещение кафедры живописи в Киевском университете // Украина. – 1907. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 250–253. ¹⁹ Дорошенко Д. З українського життя // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 97–101; Петлюра С. З українського життя // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 3. – С. 129–139; Т. 2. – Кн. 4. – С. 20–36; Кн. 5. – С. 49–64; Кн. 6. – С. 77–94; Т. 3. – Кн. 8. – С. 1–17; Т. 4. – Кн. 11–12. – С. 64–84. ²⁰ Бібліографія // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 106–124. ²¹ Бібліографія // Україна. – 1907. – Т. 3. – Кн. 8. – С. 237–284. ²² Барвинський В. Очерк изъ истории общественного быта старой Малороссии // Украина. – 1907. – Т. 4. – Кн. 11–12. – С. 369–435. ²³ Радецький В. Киевская духовная семинария в первой половине XIX вв. // Украина. – 1907. – Т. 4. – Кн. 10. – С. 96–115; Кн. 11–12. – С. 181–221. ²⁴ Яковлевъ А. Бунтъ черкасцев и каневцевъ въ 1536 году (Эпизод изъ жизни украинскіхъ городовъ въ XVIв.) // Украина. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 81–96; Яковлевъ А. З історії реєстрації українських козаків в першій половині XVI ст. // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 3. – С. 265–279; Яковлевъ А. Намістники, державці і старости господарського замку Черкаського в кінці XV і в XVII вв. // Україна. – 1907. – Т. 3. – Кн. 9. – С. 340–354. ²⁵ Данилюв В. Додатки до огляду українських лубяних співанників та малюнків // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 3. – С. 390–393. ²⁶ Данилюв В. Порівняння смерті і весілля в українських погрібних голо-синях // Україна. – 1907. – Т. 2. – Кн. 6. – С. 351–355. ²⁷ Каченко-Петренко Е. "Думи въ изданияхъ и изслѣдованіяхъ // Украина. – 1907. – Т. 3. – Кн. 7–8. – С. 144–185. ²⁸ В. Д. Науковий аналіз проф. Т.Флоринського // Україна. – 1907. – Т. 2. – Кн. 5. – С. 135–151. ²⁹ Нечуй-Левицький І. Сьогочасна часописна мова на Україні // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 1–49; Кн. 2. – С. 183–237; Кн. 3. – С. 280–331. ³⁰ Пачовський М. Літературна мова на Україні // Україна. – 1907. – Т. 2. – Кн. 4. – С. 61–73. ³¹ Доманицький В. Українська література в 1906 р. // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 102–127. ³² Сумцов М. Історичні зразки українського літературного єднання // Україна. – Т. 3. – Кн. 7–8. – С. 212–217. ³³ Доманицький В. Українська преса в 1906 р. // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 48–65. ³⁴ Дорошенко Д. До 25-літнього ювілею артистичної діяльності Миколи Садовського // Україна. – 1907. – № 5 – С. 65–76. ³⁵ Стешенко І. Історія української драми // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 56–80; Кн. 2. – С. 147–182; Кн. 3. – С. 332–361; Т. 2. – Кн. 4. – С. 14–49; Кн. 5. – С. 152–171; Кн. 6. – С. 269–285; Т. 3. – Кн. 7–8. – С. 101–143; Кн. 9. – С. 311–339; Т. 4. – Кн. 10. – С. 1–19; Кн. 11–12. – С. 369–435. ³⁶ Старицька-Черняхівська Л. Двадцять п'ять років українського театру // Україна. – 1907. – Т. 4. – Кн. 10. – С. 44–95; Кн. 11–12. – С. 280–346. ³⁷ Дорошенко Д. Австрійська Україна в 1906 р. // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 73–96. ³⁸ Петлюра С. Політичні партії в Галичині // Україна. – 1907. – Т. 2. – Кн. 4. – С. 1–19; Кн. 5. – С. 37–48. ³⁹ Петлюра С. З життя Австрійської України // Україна. – 1907. – Т. 4. – Кн. 10. – С. 1–16. ⁴⁰ Од редакції // Україна. – 1907. – Т. 4. – Кн. 11–12. – С. III–IV.

Надійшла до редколегії 07.05.2003

В.С.Дмитрієв, асп.

СТАНОВЛЕННЯ СЕРБЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТОЛІТТЯ

Розглянуто проблему розвитку зв'язків між Україною і Сербією на початку XVIII ст. Визначено передумови та форми взаємодії між двома народами.

The article deals with the development of the relations between Ukraine and Serbia in the beginning of the 18th century. The preconditions and forms of the relations between both nations are defined.

Сербія й Україна протягом усієї своєї історії належали до православного світу, хоча зустрічалися неодинокі спроби деяких народів нав'язати їм іншу модель цивілізаційного розвитку. Належність обох країн до православної цивілізації і слов'янського світу зумовила досить значні взаємовпливи між ними в різних сферах суспільного й духовного буття. В історичній літературі неодноразово наголошувалося на впливі української культури XVIII ст. на розвиток сербського національного відродження, яке стало першим кроком у національно-визвольному русі сербів за незалежність від Османської імперії¹. Однак питання становлення сербсько-українських відносин не знайшло ще всебічного дослідження в історичній літературі. До цієї теми у своїх працях побіжно зверталися А.Бажова, В.Павлюченко, Н.Попов, О.Посунько². Зазначені вище автори приділяють значну увагу розвитку сербсько-українських відносин лише із середини XVIII ст., з початком сербської колонізації Півдня України. Наявні документи Центрального історичного архіву в м. Києві переконують, що існує достатня джерельна база для вивчення сербсько-українських зв'язків у першій половині XVIII ст. Отже, головне завдання статті полягає в тому, щоб дослідити

діяльність перших вихідців із сербських земель в Україні в першій половині XVIII ст.

Перш ніж визначити характер та рівень взаємодії між двома народами внаслідок переселення сербів, зупинимось на причинах, які спонукали слов'янське населення сербських земель емігрувати у Наддніпрянську Україну.

З 1456 по 1459 рр. серби вели запеклу боротьбу за збереження залишків власної державності, але зазнали остаточної поразки від турок-осман³. Наступ Османської імперії на Сербію та Боснію викликав значну еміграцію південних слов'ян, у т. ч. й сербів у сусідні держави. Хвиля еміграції слов'ян у XIV–XV ст. досягла Польщі та руських князівств, переселялися не лише представники вищого духовництва та аристократії, а й багато простих людей, особливо міщан. Хоча цілком зрозуміло, що головним напрямком переселення сербів та інших слов'янських народів Балканського півострова залишалися слов'янські області – Далмація, Хорватія і землі Угорського королівства, розташовані на лівому березі Дунаю та течії Тиси. Внаслідок цієї еміграції південні райони Угорського королівства, що сильно знелюдніли через набіги турок, почали заселятися сербами.

Після битви при Мохачі у 1526 р. і подальших турецьких походів до складу Османської імперії увійшла вся